

Het streven naar inclusieve steden

Hoe kan architectuur een ruimte maken, die welkom en als een thuis voelt voor iedereen?

Inhoudsopgave

Inleiding

Het streven naar inclusieve steden

1.1 Welkom voelen in de stad.

1.2 Wat we van thuis meekrijgen.

2.1 Uitsluiting door de architectuur.

2.2 De uitsluiting tegen gaan.

3.1 Het ontstaan van de non-place.

3.2 Wat is een non-place en hoe herken je ze?

Het bevorderen van de inclusiviteit

4.1 Relatie tussen de ruimte en de mensen

Conclusie

Literatuurlijst

Broeken

Websites

Afbeeldingen

Inleiding

Tijdens de opleiding ben ik steeds meer dingen over mijzelf gaan ontdekken, waarom ik ben zoals ik ben. Op jonge leeftijd ben ik vanuit Mexico geïmmigreerd naar Nederland. Dit heeft veel impact gehad op mijn leven en hoe ik mijzelf heb ontwikkeld als ontwerper. Ik ben dus geboren in Mexico. We woonden daar als gezin, vader, moeder, mijn twee zussen en ik, in een rustige buurt. Ik ging naar school, had vriendinnen en we gingen regelmatig naar onze opa en oma. Gewoon, een normaal leven. Echter rond mijn achtste verliet ik mijn vertrouwde omgeving en kwam ik in een totaal andere samenleving en cultuur terecht. Samen met mijn moeder en mijn zussen gingen we in een dorpje in Friesland wonen. Ook hier ging ik naar school en kreeg ik vriendinnen. Maar het was toch net even anders. In het dorp vielen wij op, wij waren een van de weinige buitenlanders die daar in die tijd woonden.

Het hele dorp wist wie wij waren. In het begin stond ik er niet zo bij stil, maar in de afgelopen jaren merkte ik dat dit toch wel invloed heeft gehad op mijn ontwikkeling.

Omdat ik in de eerste jaren van mijn leven in Mexico heb gewoond, heb ik zeer bewust de cultuur van daar meegekregen, de taal, de geschiedenis, de normen en waarden die wij daar als normaal zien. Maar omdat ik daarna verder ben opgegroeid in Nederland heb ik ook de Nederlandse cultuur en normen en waarden leren kennen en zijn ook die meegenomen in mijn opvoeding.

Ik ben twee culturen rijk, maar dat maakt het soms wel dat ik twee culturen heb die met elkaar kunnen botsen en het voor mij moeilijk maken om het gevoel te hebben dat ik ergens bij hoor. Het geeft mij vaak het gevoel dat ik een buitenstaander ben in mijn beide landen. Het geeft mij vaak het gevoel dat ik een buitenstaander ben in mijn beide landen. Dit gevoel is een bekend fenomeen en wordt ook wel het 'Raciale Imposter Syndrome' genoemd, ik zal hier later in de tekst dieper op ingaan.

Mijn moeder is van Nederlands afkomst en heeft een typisch Nederlands uiterlijk, blauwe ogen en mooi blond haar. Toen ik een jaar of 15 was en we op de middelbare school een ouderavond hadden waar ook wij als leerlingen aanwezig waren kreeg ik van verschillende mensen de opmerking: 'Ooow ... ik wist niet dat je geadopteerd was.' En als ik dan antwoordde dat zij toch echt mijn moeder was, bleven ze nog steeds verbaasd. Ze hadden zich mijn moeder heel anders voorgesteld omdat ik van buitenlandse afkomst ben.

En hoewel ze het niet verkeerd bedoelden, heeft mij dit wel aan het denken gezet. Door het benoemen dat ik niet de dochter kon zijn van een echte Nederlandse vrouw hoorde ik duidelijk niet bij de Nederlanders, ik hoorde er ineens niet bij. Nu nog, als ik mij aan iemand voorstel, krijg ik al snel de vraag waar ik vandaan kom. Ze horen een accent en mijn uiterlijk is niet typisch Nederlands. Nu, na al zoveel jaar in Nederland te hebben gewoond, heb ik ook een accent ontwikkeld, als ik Spaans spreek. Tegenwoordig krijg ik ook de vraag van Mexicanen hoe het kan dat ik een accent heb.

Dit maakt het voor mij, dat ik in beide culturen niet wordt gezien als één van hun, waardoor ik het gevoel heb dat ik nergens bij pas, en hoor. Dit gevoel, van nergens bij horen en niet verbonden voelen met de mensen om mij heen, mis ik ook met de architectuur van Nederland. Als ik naar de architectuur van de Nederlandse cultuur kijk kan ik niet met trots zeggen dat dit bij mij past, als persoon. Ik kan het wel waarderen. En als ik naar Amsterdam ga en ik loop door de straten, bewonder ik de Amsterdamse grachten en herenhuizen. Maar het is niet zo dat ik hiervoor graag een bezoek breng aan Amsterdam. Ik ga graag naar Amsterdam omdat daar zo veel verschillende internationale mensen door de straten lopen, en er zoveel verschillende talen te horen zijn. Door die mengelmoes aan culturen, alles door elkaar heen, maakt het dat ik mij niet meer zozeer een buitenstaander voel maar een van de zovelen. En dit geeft mij een fijn en welkom gevoel. Deze inclusiviteit voel ik het sterkst, als ik door het centrum van de stad loop.

En dat gevoel, erbij horen en welkom zijn, daar- naar ben ik opzoek, in de architectuur. Hoe kun- nen we door middel van architectuur, de inclu- siviteit tussen de multiculturele personen en het 'gewone' Nederlandse volk bevorderen. In mijn onderzoek ben ik eerst op zoek gegaan naar ar- chitectuur waar iedereen zich welkom voelt, die los staat van een identiteit of een cultuur. En dit vond ik bij de non-place.

De non-places zijn ontstaan door de ontwik- keling van het kapitalisme en onze consumen- tenmaatschappij waar wij nu in leven. Ik zal hier later in de tekst dieper op ingaan waarom deze ruimtes voor iedereen veilig en vertrouwd voelt, ook al ben je aan de andere kan van de wereld. Met de kennis van de non-places ben ik op zoek gegaan naar antwoorden hoe wij met behulp van de architectuur de inclusiviteit in de ruimtes en in de stad kunnen bevorderen.

Het streven naar inclusieve steden

1.1 Welkom voelen in de stad.

Inmiddels woon ik al 17 jaar in Nederland. Terwijl ik dit bedenk, ben ik er stil van. Woon ik al zolang hier? Het voelt alsof het nog maar een paar jaar geleden is dat ik in het vliegtuig stapte om voor het eerst kennis te maken met ons kikkerlandje. Na al die jaren zou je toch zeggen dat ik wel ingeburgerd ben en mij thuis zou moeten voelen, vooral omdat ik een Nederlandse moeder, grootouders, vriend en hechte vriendengroep heb. Toch is er iets in mij dat mij toch niet helemaal zo doet voelen. Als ik door de binnenstad van Leeuwarden loop, waar ik al mijn halve leven kom en nu ook woon, zie ik allemaal iconische bouwwerken waar de stad zo trots op is. Een fijne, sfeervolle en historische binnenstad met typische Nederlandse bouwstijlen. Al deze gebouwen vertellen een verhaal over de Nederlandse cultuur en geschiedenis. Echter, ik, als multicultureel persoon, kan niet met volle trots zeggen dat ik mij hierbij thuis voel.

In dit hoofdstuk ga ik wat vertellen over de verschillende concepten en theorieën die mij helpen om antwoorden te kunnen geven op de vraag waarom het welkom voelen in je omgeving niet voor iedereen iets vanzelfsprekend is.

Ook neem ik gebeurtenissen uit mijn eigen ervaring mee in de tekst om te verduidelijken hoe het is voor iemand die het gevoel heeft er niet helemaal bij te horen en wat dat met je kan doen. Ik weet dat ik niet de enige ben met dit gevoel. Zoals, zonet al even genoemd wordt dit gevoel ook wel beschreven als het “Raciale Imposter Syndrome” en wordt goed uitgelegd in een artikel van de website VICE Nederland. *(Salhany, A. 2022)*

Het Raciale Imposter Syndrome beschrijft gevoelens van onzekerheid en twijfel die ontstaan wanneer iemands eigen gevoel van zijn raciale of etnische identiteit niet past bij hoe anderen ze waarnemen. Bij het gebrek aan het gevoel dat je ergens bij hoort, voel je je uiteindelijk een ‘vreemde’ die probeert deel uit te maken van een gemeenschap die je niet volledig accepteert. De Nederlandse psychologe Oneida Delgado Silva *(2022)* legde uit dat deze gevoelens voortkomen uit het feit dat de cultuur en achtergrond waarin we geboren zijn een grote rol speelt bij de het vormgeven van onze identiteit. Het behouden van een gevoel van consistentie met betrekking tot je identiteit wordt naarmate je ouder wordt belangrijker.

Er zijn tal van factoren die kunnen bijdragen aan het Raciale Imposter Syndroom. Sommige zijn extern, zoals geconfronteerd worden met discriminatie en racisme in je omgeving. En andere zijn meer naar binnen gericht, zoals het gevoel alsof de interesses en eigenschappen die je hebt niet overeenkomen met hoe anderen mensen van je verwachten dat je handelt en je gedraagt op basis van hun perceptie van je identiteit. Opgemerkt moet worden dat Raciale Imposter Syndroom geen term is met een erkende of officiële diagnose, maar dat neemt niet weg dat het een nuttig kader is voor mensen die regelmatig redenen hebben gehad om hun plaats in de wereld in twijfel te trekken.

“Het gaat vaak gepaard met gevoelens van eenzaamheid en leegte, van willen overcompenseren om aan de verwachtingen van anderen te voldoen, van nergens thuis voelen en willen veranderen wie je bent”, zegt Silva.

Sociale wetenschappers op het gebied van migratie en integratie, van volksgezondheid en stedelijke globaliseringsstudie, zijn er in het algemeen over eens, dat je thuis voelen, geworteld zijn, en sociaal ergens bij horen, in je omgeving waarin je leeft, van groot belang is.

Het gevoel van veiligheid, vertrouwdheid maar ook het gevoel van controle over het eigen leven en een woonplek, worden niet alleen gezien als een voorwaarde voor een goed functionerende persoon, maar ook voor zelfredzaamheid. (Wekker, 2019, p. 113)

Klassieke sociologen zoals Georg Simmel, Emile Durkheim en stadsactiviste Jane Jacobs, zeggen dat tegelijkertijd gevoelens van thuis en thuis horen in een stedelijke omgeving niet vanzelfsprekend kunnen zijn. Ze stellen dat het stadsleven wordt bepaald door zijn ondoorzichtige en chaotische aard. Het wordt gekenmerkt door de constante aanwezigheid van “vreemden”, toeristen en tijdelijke bewoners.

(Afbeelding 1)

Daarom heeft het stadsleven de neiging om de gevoelens van angst, vervreemding, anonimiteit en het verlies van controle op te wekken, in plaats van een basis te bieden voor gevoelens van veiligheid, vertrouwdheid, gemeenschap en een gevoel van ruimtecontrole onder stadsbewoners. Sommige stadsbewoners voelen zich hierdoor juist aangetrokken tot het stadsleven, vanwege het gebrek aan sociale controle en gemeenschapsleven, terwijl het bij anderen een gevoel van eenzaamheid en sociaal isolement kan geven. Eén van de oorzaken aan de constante aanwezigheid van 'vreemden' zijn, zoals eerder al beschreven, komt door de toestroom van toeristen in de steden.

(Wekker, 2019)

Een voorbeeld van een stad, die zo populair werd dat haar eigen burgers in opstand kwamen tegen de massale toestroom van toerisme, is Barcelona. Maar het was ook één van de eerste die een gestructureerde aanpak ontwikkelde, die toerisme combineerde met leefbaarheid. De gemeenteraad van Barcelona heeft op advies van onder andere Albert Arias, *(Besters et al., 2019)* een academicus en een vooraanstaand expert op het gebied van toerisme, bij de gemeenteraad van Barcelona, wel één punt heel duidelijk gemaakt.

Volgens Albert: "We zullen toerisme gerelateerde problemen niet alleen oplossen met toerismebeleid, maar met een geïntegreerde stedelijke agenda voor toerisme".

(Besters et al., 2019 p. 58)

Een voorbeeld hiervan is het beleid rond het openbare stadspark, Park Guell. Dit park ligt aan de rand van het centrum van Barcelona en werd ontworpen door Gaudi, de bekendste architect van Barcelona. Het park was zo populair, zowel bij de inwoners als bij de toeristen, dat het regelmatig overvol was. Daarom besloot de gemeente een groot deel van het grondgebied af te sluiten en er een toeristische attractie van te maken, door entreegeld te vragen. Hierdoor werd het openbare park in feite omgevormd tot een "openluchtmuseum". Een voordeel van dit beleid is dat het park niet meer overvol raakt, en de gemeente extra inkomsten verkrijgt, waarmee zij het park kunnen onderhouden. Een nadeel is dat de eigen, bewoners die daar in de buurt wonen, geen toegang tot het park hebben zonder te moeten betalen.

Ook de inwoners van het centrum van Barcelona begonnen de invloed van de groeiende populariteit van hun stad te voelen. De huurprijzen van de woningen en kantoren in het stadscentrum waren voor de lokale bevolking onbetaalbaar geworden. Het authentieke gevoel van “La Barceloneta” en andere traditionele plekken gingen steeds meer verloren doordat de gebieden steeds meer toeristisch werden. Woonhuizen werden gerenoveerd om ze te verhuren aan de Airbnb-gasten waardoor de eigen bevolking uit het centrum verdween. En dit had weer tot gevolg dat ook de lokale winkels verdwenen. Deze situatie werd zo erg dat de gemeenteraad besloot om hotels in het stadscentrum te verbieden zodat de hotelgasten meer verspreid werden over de stad. De bedoeling van het toeristenbeleid van Barcelona is om een evenwicht te vinden tussen de toestroom aan toeristen en de lokale burgers van de stad. De openbare ruimtes van de stad moeten toegankelijk blijven voor iedereen.

(Besters et al., 2019)

Vorig jaar, ben ik voor mijn stage, 5 maanden naar Barcelona verhuisd. Ik moest erg aan mijn nieuwe omgeving wennen en mijn plekje vinden in de stad. Tijdens het zoeken naar mijn plek ondervond ik verschillende gevoelens. Gevoelens waar klassieke sociologen, als Georg Simmel, Emile Durkheim en stadsactiviste Jane Jacobs over spraken. Sommige stadsbewoners voelen zich aangetrokken tot het stadsleven vanwege het gebrek aan sociale controle en gemeenschapsleven. Terwijl het bij anderen het gevoel van eenzaamheid en sociaal isolement kan geven.

Ik heb beide gevoelens ervaren tijdens mijn verblijf in dat kleine half jaar. In het begin voelde ik mij wel eenzaam, ik kende nog niet zo veel mensen en ik kon de weg niet vinden zonder Google maps. Dit maakte dat ik soms mijn vertrouwde omgeving miste, waar ik wel de weg kende en wist wie mijn burens waren. Maar al snel veranderde dit gevoel. De stad zat vol met leven, met veel bewoners met verschillende nationaliteiten, maar dus ook vol met toeristen. Door al die diversiteit van mensen in de stad was het voor mij minder moeilijk om mij thuis te voelen. Ik was niet alleen, doch gewoon één van hen.

In de afgelopen jaren is Barcelona erg populair geworden en ik snap heel goed waarom. Ik vind het een prachtige stad met veel cultuur en prachtige bezienswaardigheden. En inderdaad waren er veel toeristen maar ik heb nooit het gevoel gehad dat zij de stad innamen. De stad is juist erg gericht op een multiculturele samenleving. Dit is te zien door bijvoorbeeld de hoeveelheid openbare plekken die eenvoudig toegankelijk zijn voor de hele stad, maar het is ook te voelen bij de gemeenschap. Dit allemaal maakte het voor mij, dat ik het gevoel kreeg dat ik erbij hoorde, ook al was ik er maar voor een korte periode.

Een van mijn favoriete plekken in de stad was het Parc de la Ciutadella (afbeelding 3). Dit is het grootste park van Barcelona en zeer populair onder de bewoners van de stad. Het Parc de la Ciutadella dateert uit 1888 en heeft onder andere een monumentale waterval, een vijver en een romantische tuin in Engelse stijl. De boulevards hebben aan beide zijden grote, lange groene bomenrijen. En op het terrein van het park bevindt zich ook een museum, en de dierentuin van de stad. (barcelonapagina, by biowebdesign, z.d.)

Door al deze bezienswaardigheden wordt het park veel bezocht. Altijd valt er wel wat te beleven. Zo zag ik regelmatig een groepje vrouwen die gezamenlijk aan yoga deden. Anderen speelden muziek of waren aan het koordansen. Of er werd met de hele familie een verjaardag gevierd. Men kon doen wat men wou en iedereen respecteerde dit. Ik kwam er graag om van de omgeving te genieten. Ik voelde me welkom en onderdeel van een gemeenschap, ook al kende ik er niemand

Een inclusieve stad waar iedere inwoner zich veilig, geaccepteerd en erkend voelt in een gemeenschap en met een gevoel van controle over de sociale en fysieke omgeving, is niet gemakkelijk vast te stellen.

Terwijl het gevoel van thuis voelen voor iedereen van groot belang is, kunnen gevoelens botsen tussen (groepen) bewoners. *(Wekker, 2019, p. 115)*

Wat de één normaal vindt over de normen van een goed huis, hoeft de andere dit juist niet te vinden. Bij normatieve ideeën over wat een goed huis is, kan erg verschillend overgedacht worden. Vaak blijkt dat wanneer een groep bewoners zich sterk geworteld en verankerd voelt in de fysieke en sociale omgeving, andere groepen geneigd zijn zich terug te trekken uit deze ruimte. *(Wekker, 2019, p. 115)*

Als persoonlijk voorbeeld noem ik het dorpshuis van het dorp in Friesland waar mijn moeder nog woont. Hier voel ik mij niet op mijn plek.

In het dorpshuis worden vaak evenementen, zoals een voorstelling of een dansavond georganiseerd voor de bewoners van het dorp. Het is het centrale punt waar men elkaar ontmoet. De meesten wonen al jaren of misschien zelfs wel hun hele leven in het dorp. En men spreekt er Fries met elkaar. Heel normaal natuurlijk dat ze dit doen, ze zijn in hun vertrouwde omgeving, bij de mensen die ze kennen en hebben dezelfde achtergrond. Maar doordat alles in het Fries gaat voel ik mij niet in op mijn plaats. Ik heb het Fries niet van huis uit meegekregen en begrijp niet goed wat ze zeggen.

Terwijl bijvoorbeeld mijn klasgenoot en vriendin Rixt zich hier naar mijn mening wel thuis zouden kunnen voelen. Zij is een trotse Fries en praat ook het liefst in het Fries. Best gek dat alleen door een andere taal te spreken je gevoel in de ruimte kan veranderen. Als ik Rixt mee zou nemen naar een ruimte met allemaal mensen die alleen maar in het Spaans zouden spreken, dan zou juist zij het zijn die zich een buitenbeentje zou voelen en misschien niet zo op haar gemak.

Deze beschrijving kan je ook wel vergelijken met de theorie van Sigmund Freud. Freud was een Oostenrijkse neuroloog en de grondlegger van de psychoanalyse. In zijn artikel *Das Unheimliche* (1919) benoemt Freud zijn aanname van onbewuste mentale activiteit. Hij wil aantonen op basis van een semantische studie van het Duits adjectief *Heimlich* en zijn antoniem *Unheimlich*, dat deze twee termen met elkaar verbonden staan. Het woord *Heimlich* betekent, het vertrouwde en het eigen, maar als dit gevoel verandert naar het onbekende en angstige dat toch ergens wel vertrouwd aan voelt, dan wordt dit gezien als *Unheimliche*. (Freud, 2012)

Als ik Spaans spreek dan is dat voor mij het *Heimliche*, het voelt vertrouwd aan, maar als ik in een ruimte ben waar een andere taal wordt gesproken zoals het Fries, kan dit leiden tot het gevoel van *Unheimliche*. Het is het onbekende, maar dat wel ergens vertrouwd aanvoelt. Ik ken een groot aantal woorden wel en de betekenis ervan.

Maar het voelt niet als mijn eigen. De term *Heimliche* en *Unheimliche* van Sigmund Freud kan in vele vormen terugkomen. Dit gevoel past ook goed bij wat een persoon kan voelen bij de veranderingen van een stad door bijvoorbeeld de toename van het toerisme. Maar ook bij het groeien van een stad, verstedelijking, verandert de stad en de ruimtes in de stad. De vertrouwde omgeving die je kent bestaan nog wel, maar voelt toch anders aan.

1.2 Wat we van thuis meekrijgen.

We hebben nu wat verschillende theorieën besproken die invloed kunnen hebben op het gevoel van thuis zijn in een stad. En hoe dit gevoel kan veranderen. Een inclusieve stad waar iedere inwoner binnen een gemeenschap zich veilig voelt en erkend wordt, door iemand anders, is niet eenvoudig vast te stellen. Door de constante groei van de steden en de veranderingen, komen er veel aspecten bij kijken hoe we een balans kunnen vinden om de openbare ruimtes toegankelijk te maken voor iedereen. Maar wat de vraag nog altijd is; wat maakt het dat een openbare ruimte, zich een thuis kan voelen voor meerdere mensen?

Sociale wetenschappers hebben aangetoond dat morele ideeën over wat 'goed' en 'slecht' is, pas duidelijk en zichtbaar worden als die ideeën worden geschonden. Met andere woorden, op het moment dat morele grenzen worden overschreden, worden we ons daarvan bewust. In het woord 'normaal' zit het woord 'norm', want dat wat als 'normaal' wordt ervaren, wordt automatisch gezien als het juiste om te doen. Dus wanneer de situatie waarin men leeft als 'abnormaal' wordt gezien, is het ook moeilijk om die als 'goed' te beschouwen, laat staan om zich in zo'n situatie thuis te voelen. *(Wekker, 2019)*

Ik heb verschillende mensen geïnterviewd die een multiculturele achtergrond hebben zoals ik. Sommige zijn hier geboren en getogen maar hebben van een van hun ouders een ander cultuur mee gekregen en anderen zijn hiernaartoe verhuisd. Ik heb gevraagd naar hun thuisgevoel met betrekking tot de plaats waar ze wonen.

En hoewel iedereen lijkt te weten wat thuis betekent en waarom "thuis voelen" zo belangrijk is, ontdekte ik dat thuis voor bijna elke persoon verwijst naar vroeger. Voornamelijk naar de herinneringen van de tijd waarin je bent opgegroeid. Wat een goed huis voor iemand inhoudt, is gebaseerd op al het zintuigelijke in fysieke en sociale aspecten die van de situaties die men als kind heeft meegemaakt. *(Wekker, 2019, p. 115)* Zoals elke zondag samen met je hele familie eten of het geloof dat je hebt meegekregen vanaf je opvoeding.

Toen was alles vanzelfsprekend en 'normaal'. Thuis was het als kind gewoon 'goed' zoals het was, want we wisten niet beter. Thuis was de omgeving waarin we wisten wat er van ons verwacht werd, waarin de geluiden, geuren, mensen, gezichten, lichamen en gebruiken vertrouwd waren; een omgeving waarin we veilig en blind konden navigeren, omdat we de plek uit ons hoofd kenden. Thuisgevoelens komen uit zeer vroege herinneringen. En zelfs als die herinneringen gevuld zijn met angst of wanhoop, verwijzen ze naar wat bekend is en dus, soms op een paradoxale manier, naar wat als 'normaal' en dus 'goed' wordt ervaren. Ook slechte herinneringen aan thuis, simpelweg omdat ze verwijzen naar een tijd en plaats waarin je een kind was, die tijd en plaats waar de gewone dingen "normaal" waren. Persoonlijke normatieve ideeën over thuis, laten de mensen herinneren wie ze zijn, waar ze thuishoren en om een collectieve identiteit te herinneren. Aan de andere kant kan het weten wat een 'goed' thuis is, maar het niet vinden in de situatie kan dit negatieve gevoelens van onbalans en ontworteling oproepen. (Wekker, 2019, p. 116)

Maar als ik de vraag stel aan de mensen die ik heb geïnterviewd of je je thuis voelt in je omgeving waar je woont, zijn de meeste het met elkaar eens, dat zodra ze hun deur uitstappen dit gevoel van thuis voelen verandert. Velen missen de diversiteit in de architectuur en cultuur in hun eigen omgeving. Van verschillende personen kreeg ik het antwoord dat zij graag, net als ik, in Amsterdam komen. Niet om de statige herenhuizen, maar omdat men daar zo internationaal is, vele personen met verschillende culturen, vele talen. Alles loopt door elkaar heen op straat. Deze diversiteit wordt zeker ook voor een groot deel veroorzaakt door een grote stroom aan toeristen die Amsterdam bezoeken, de stad heeft zich aangepast aan de diversiteit. Dit kun je bijvoorbeeld zien als je een cafeetje binnenloopt, het personeel zal je sneller in het Engels aanspreken dan in het Nederlands.

De combinatie van diversiteit in de architectuur kan van groot belang zijn voor de mensen van een multiculturele achtergrond om zich meer thuis te laten voelen in de stad waar zij zich bevinden. De steden moeten inclusieve ruimtes worden, waar alle inwoners zich veilig, geaccepteerd en ingebed kunnen voelen in de lokale gemeenschap. (Wekker, 2019, p. 117)

Elk individu heeft echter zeer specifieke aspecten nodig om gevoelens van thuis te laten ontstaan en om zich welkom te voelen. Want wat voor mij kan helpen om mij meer thuis te voelen in mijn stad, kan voor mijn opa die hier in Nederland geboren en getogen is, totaal anders zijn. Ik zou graag meer diversiteit in de architectuur willen zien die ook de verschillende culturen in onze samenleving vertegenwoordigen. Maar voor hem kan dit misschien wel als iets negatiefs ervaren kunnen worden, omdat hij van zijn vroegere herinneringen alleen de Nederlandse cultuur kende.

Niemand kan zich overal thuis voelen, bij iedereen. Thuis is iets eigens en een exclusief begrip. Een situation-like-home moet 'anderen' uitsluiten, zodat de insiders zich veilig, sociaal ingebed en omringd voelen door hen die hen vertrouwd zijn. In plaats van te streven naar steden waar iedereen zich welkom en thuis kan voelen, moeten we streven naar inclusieve steden waarin iedereen zich bewust is, van het feit dat niemand de specifieke normatieve ideeën over wat 'goede' is kan recreëren.

Hoewel men zich in bepaalde ruimtes en bij bepaalde mensen thuis kan voelen, kan de situatie bij het betreden van andere ruimtelijke en sociale omgevingen onbekend en onveilig worden. Wat wel gedaan kan worden is om oplossingen te zoeken om in de stad plaatsen te creëren waar wel het gevoel van welkom en thuis voelen wel kan. *(Wekker, 2019)*

1.3 Placemaking.

Om verder te gaan naar de zoektocht om een inclusieve stad te vormen, moeten we kijken welke oplossingen er zijn om in die stad een gevoel van welkom te creëren. Zodanig dat er een "thuis" gevoel kan ontstaan. Deze plekken worden ook wel placemaking genoemd. Om de stad aangenaam te maken voor iedereen, kan een lastige opgave zijn.

Niet iedereen is hetzelfde en heeft een ander beeld bij wat een ideaal thuis is. Zoals ik hiervoor heb besproken kan dit komen door de herinneringen die je vroeger hebt meegemaakt als kind, of door de normen en waarden die je hebt meegekregen tijdens je opvoeding. Ondanks de vele verschillen tussen de mensen is het van belang om openbare ruimtes te creëren die voor iedereen toegankelijk zijn. *(Wekker, 2019)*

Placemaking is het verbeteren van de kwaliteit van de openbare ruimte en het leven van de mensen die er gebruik van maken. Deze openbare ruimtes zijn er om het publieke debat te bevorderen, het verbinden van buurten, het ondersteunen van de gezondheid en veiligheid van de gemeenschap, en het koesteren van een authentiek gevoel van plaats. *(Mehaffy, 2019, p. 27)*

De kwaliteit van een openbare ruimte bepaalt de participatie van de burgers. Steden hebben goede straten nodig die aansluitingen op nog betere plekken. Een publieke zone moet intuïtief bruikbaar zijn. De gebruikers moeten willen blijven en zich thuis willen voelen op deze plaatsen. Met het populaire werk van stadsactiviste Jane Jacobs en William H. Whyte begon placemaking in de jaren zestig een beweging te worden. In plaats van het modernistische idee van autosteden, wilden ze in de eerste plaats steden voor mensen ontwerpen. In de jaren negentig werd door de non-profitorganisatie Project for Public Spaces (PPS) uit New York de focus gelegd op het bouwen van communities.

Project for Public Spaces (PPS) begon de term 'place-making' te gebruiken om hun benadering van het bouwen van gemeenschappen rond een plek te beschrijven. Om een placemaking plaats te maken is niet altijd even gemakkelijk, er komen veel dingen bij kijken om een plaatst te maken waar iedereen die zich welkom zou moeten voelen. Het is moeilijk om een uitnodigende ruimte te creëren zonder deze zelf in te nemen. Misschien vereist het creëren van gedeelde ruimte een constante toewijding om te vragen hoe eerlijk de ruimte eigenlijk wordt gedeeld. Het legitiem, gerespecteerd en erkent voelen in de openbare ruimte kan niet vanzelfsprekend zijn voor iedereen, dit is wel essentieel bij een placemaking. *(About – Placemaking Europe, z.d.)*

Een placemaking hoeft niet iets groots te zijn om inclusiviteit in de woonwijken of buurten te laten ontstaan. Een voorbeeld dat opgewaardeerd wordt om de inclusie in de omgeving te stimuleren zijn bijvoorbeeld portieken, gedeelde entrees en liften. Dit zijn plekken waar alle bewoners dagelijks langs lopen en dus als een placemaking gemaakt kan worden.

Een trappenhuis wordt meestal gezien als een gedeelte van de woning, een ruimte die woningen alleen met elkaar verbindt, dit wordt niet beschouwd als een plek om burens te ontmoeten, laat staan om met ze een gesprek te voeren. Als je elkaar tegen komt zeg je snel een 'hoi' en loop je door. Dit is een gemiste kans, want ruimtes zoals een trappenhuis kunnen het verschil maken om een betere connectie aan te gaan met de buitenwereld en met de mensen in de omgeving.

Dit is een bedrijf dat er voor kan zorgen dat een gemeenschap meer inclusief kan worden. Bijvoorbeeld een trappenhuis transformeren naar een tijdelijke woonkamer waar mensen kunnen zitten en elkaar ontmoeten. Dit zijn kleine stappen die een gemeenschap kan doen om het leven beter voor de bewoners te maken en zo een meer inclusieve plek te maken. Uiteindelijk is het belangrijkste punt dat de trappenhuizen een onderdeel zijn geworden van een netwerk van thuisplekken, waar mensen zich samen thuis voelen.

De intimiteit van uitsluiting

In het eerste hoofdstuk heb ik het gehad over het belang van inclusieve steden waarin inwoners en bezoekers zich thuis kunnen voelen. Een inclusieve stad, waar iedereen zich verbonden voelt, is van nature veiliger, innovatiever en gezonder. Maar dit is niet gemakkelijk vast te stellen. Terwijl het gevoel van thuis voelen van universeel belang is voor de mens, kunnen gevoelens botsen tussen bewoners bij normatieve ideeën over wat een goed huis is. Klassieke stedenbouwkundigen zoals stadsactiviste Jane Jacobs en Lofland zijn vooral voorstanders om de steden meer ‘gezelliger’ te maken door placemakings te creëren die de omgeving aangenaam maken en toegankelijkheid biedt voor iedereen. (Collin, 2019) Terwijl meer hedendaagse schrijvers stellen dat de gezelligheid van de placemakings te kwetsbaar kunnen zijn, omdat het gevoel van gerespecteerd en erkend voelen in een openbare ruimte niet vanzelfsprekend kan zijn voor iedereen. Terwijl dit wel de essentie is van een placemaking. Men zal dit moeten ondersteunen door een speciaal beleid op gelijkwaardigheid en een goeie wetgeving die hierop aansluit.

Zoals het voorbeeld van de toeristenstroom in Barcelona. Deze stad was een van de eersten waar men een gestructureerde aanpak ontwikkelde die liefde combineerde met leefbaarheid. (Collin, 2019) Zo maakten zij de openbare ruimtes toegankelijker voor iedereen die deze plaatsen wilden en willen bezoeken.

Ik ben van mening en overtuigd dat beide aspecten nodig zijn om een stad meer inclusief te maken. Placemaking alleen, zoals een mooi, gevarieerd park, lost niet de ongelijkheden tussen de mensen op. Hoe je met elkaars verschillen omgaat heeft ook veel invloed op de inclusiviteit in jouw omgeving. Vaak zit het zelfs in kleine, onschuldige dingen. Zoals bijvoorbeeld de vraag “Waar kom je vandaan?” Het lijkt een simpele, kleine vraag, maar voor Nederlanders met een niet westerse, allochtone afkomst, kan de impact behoorlijk onaangenaam zijn. De vraag: “Waar kom je vandaan?” En de follow-up vraag: “Nee, waar kom je echt vandaan?” Hoe onschuldig ze ook mogen lijken, ze impliceren wel dat je ergens anders vandaan komt. De Nederlanders hebben zelfs een woord bedacht om te benadrukken dat men van elders komt, ‘allochtoon’. De Nederlander met een allochtone afkomst wordt er altijd aan herinnerd dat men nooit volledig Nederlander is. (Cairo, 2021, p. 234) Ook ik krijg regelmatig deze vragen te horen. Na kennismaking van een nieuw persoon, duurt het nooit lang voordat men mij deze vraag stelt. En als ik dan antwoord dat ik uit Leeuwarden kom, dan is gelijk de reactie van; nee, waar kom je “echt” vandaan...?

Men bedoelt het vaak niet verkeerd, maar het kan wel als vervelend ervaren worden. Vooral voor de tweede, derde of zelfs vierde generatie allochtonen, die in Nederland zijn geboren, worden er hierdoor continu weer aan herinnerd dat zij er nooit helemaal bij zullen horen. Het gevolg hiervan kan zijn dat iemand het Raciale Imposer Syndrome ontwikkelt. (Salhany, A. 2022) Dit houdt in dat de twijfels die ontstaan wanneer iemands eigen gevoel van zijn raciale of etnische identiteit niet past bij hoe anderen ze waarnemen. Je voelt je meer een vreemde die deel uit wil maken van een gemeenschap, maar die gemeenschap zal je niet volledig accepteren als één van hen. Wij als ontwerpers, moeten ook stil staan bij de problemen tussen de mensen. Hoe kunnen we iets ontwerpen voor een betere inclusiviteit als we niet begrijpen wat de consequenties zijn van uitsluiting?

2.1 Uitsluiting door de architectuur.

Uitsluiting die ontstaat door architectuur is mentaal niet altijd zichtbaar. Maar een simpel voorbeeld hoe architectuur fysiek wel duidelijk iemand kan uitsluiten is door muren. Duizenden jaren lang hebben mensen muren opgetrokken om te definiëren en te beschermen wat waardevol voor hen is. Muren werden meestal opgetrokken om buitenstaanders buiten te houden, maar af en toe ook om mensen binnen te houden. Een muur kan de ruimte verdelen in twee groepen. Je hoort erbij, het is je eigen. En buiten de muur hoort er niet bij. Net als schuttingen om je tuin. Je verdeelt de ruimte zo dat alles binnen de schutting van jou is, en alles erbuiten hoort er niet meer bij.

Waarschijnlijk een van de meest controversiële hedendaagse voorbeelden van een muur, is deze die op verschillende strategische punten langs de grens tussen de Verenigde Staten en Mexico is neergezet om illegale immigratie en drugshandel tegen te houden. *(Afbeelding 5)* Dit is een duidelijk voorbeeld waar alleen al een muur een grote impact kan hebben op een groep mensen. Echter, ondanks deze uitsluitingsmuur, met prikkeldraad en wachttorens, bleven er ruimtes bestaan waar dagelijkse interactie was tussen de inwoners van beide landen.

Jarenlang lag er op de grens tussen San Diego (Amerika) en Tijuana (Mexico) een plein van ongeveer een halve hectare, waar inwoners van zowel de Verenigde Staten als Mexico elkaar konden ontmoeten. Dit werd het Friendship Park genoemd. De constructie van het hek maakte op die plaats fysieke communicatie tussen mensen aan beide kanten mogelijk, inclusief knuffelen, kussen en handen schudden. Bovendien verzamelden vrienden en families zich aan beide kanten bij het hek om gezamenlijk culturele activiteiten te delen, waaronder salsadansen, wettelijke preken en het uitwisselen van eten zoals bijvoorbeeld tamales. Generaties lang heeft het grenshek in het Friendship Park bewezen dat het mensen samen kan brengen, ondanks de inspanningen van de Amerikaanse regering. Helaas is het na de aanslag van 11 september 2001 allemaal veranderd. Pas in 2012 heropende de Amerikaanse grenspatrouille de Amerikaanse kant van het Friendship Park opnieuw, wel met zeer beperkte toegang. Op dit moment kunnen alleen groepen van maximaal 10 persoon, allemaal met de juiste identificatie, het park binnen. En alleen op een beperkt aantal dagen en vastgestelde tijden *(Armborst et al., 2017)*

Abbeiding 5

Bovenstaande is een goed voorbeeld dat we nog steeds in de hedendaags samenleving door middel van architectuur een effect op het gevoel van uitsluiting kunnen geven. Helaas hebben wij niet veel geleerd van het verleden. Zoals in de periode van 1880 en 1965 toen de Jim Crow Laws bestonden in de Verenigde Staten. Deze wetten waren bedoeld om de zwarte Amerikaan gescheiden te houden van de blanke burgers in publieke instellingen zoals de bus, de bibliotheek of scholen. Het apartheidssysteem. Ook dit voorbeeld wil ik graag benoemen omdat hier architectuur werd gebruikt om in dit geval, de zwarte bevolking te scheiden van de blanke mensen. *(Armborst et al., 2017)*

Deze tijden zijn voorbij. Maar lang niet alle problemen zijn opgelost. Het gevoel van uitsluiting in een ruimte of in de openbare plaatsen is voor veel mensen nog steeds aanwezig. Soms is het niet altijd zichtbaar, maar vaak ook wel. Dit is dan vaak met een bewuste reden. Dus echt bedoeld om bepaalde groepen uit te sluiten. Zoals op de populaire stranden van Malibu, Californië. De rijken wilden het 'gewone volk' niet op de stranden van Malibu hebben. Als je er niet woonde, dan was je er niet welkom.

Er was hier een strijd gaande tussen de rijke bewoners en de gewone mensen die ook naar de stranden wilden. Normaal gesproken zou iedereen toegang moeten krijgen omdat de meeste van die stranden openbaar zijn. Echter probeerden de rijken door middel van borden, poortjes, sloten en zelfs met bewakingsagenten de toegang tot het strand voor de gewone burger onmogelijk te maken. *(Armborst et al., 2017)*

De bewoners van het beruchte miljardairs-strand Carbon Beach, zijn al jaren verwickeld in een juridische strijd met de overheid. Echter hebben ook zij niet het recht om de stranden voor henzelf te claimen als hun eigendom. Want ook die stranden zijn openbaar en iedereen zou er welkom moeten zijn. Dankzij een App, de 'Our Malibu Beaches'-app, kunnen toeristen en andere bezoekers nu exact zien waar je de publieke toegangen kunt vinden naar het strand. De beachhouse-bewoners zijn hier niet blij mee, maar ze moeten het wel toestaan. Wie geen toegang verleent riskeert namelijk een flinke boete. Dit is sinds een nieuwe wet nu mogelijk. Er is hier een oplossing gevonden voor het probleem doormiddel van het inzetten van een digitale app; het makkelijker vinden van de toegang tot de stranden. *(DPG Media Privacy Gate, z.d.)*

2.2 De uitsluiting tegen gaan.

Zoals hierboven beschreven is een voorbeeld van hoe een probleem van uitsluiting eenvoudig opgelost kan worden door een digitale app. En er zijn nog zoveel meer mogelijkheden om tot oplossingen te komen door digitale middelen in te zetten. Er zijn inmiddels tientallen andere apps die je kunt gebruiken om openbare plekken en bezienswaardigheden te vinden. Sommige zijn best grappig en komen zeker van pas, zoals de app “Hoge nood”. Met deze app kun je eenvoudig de openbare toiletten vinden in de buurt waar jij je op dat moment bevindt. Een app die ikzelf veel gebruik heb tijdens mijn vakantie in Singapore was “Visit Singapore Travel Guide”. Met deze app kon ik gemakkelijk de weg vinden door de, voor mij, onbekende stad.

De app is zo gemaakt dat zowel een bezoeker als een bewoner de app kan gebruiken en ruimtes kan vinden die bij de persoon past. Via verschillende looproutes kun je de stad verkennen, specifieke bezienswaardigheden vinden, hotels, restaurants, musea of andere activiteiten opzoeken. Een app is een voorbeeld van een kleine aanpassing maar kan je dagelijkse leven veel verbeteren en kan je sneller het -thuis zijn-gevoel geven. *(See & Do, z.d.)*

Deze apps laten zien dat we proberen uitsluiting van mensen tegen te gaan en dat we naar oplossingen zoeken. Maar een app kan de architectuur in je omgeving niet veranderen, het kan alleen jou naar plekken leiden. In het begin van de tekst beschreef ik dat de architectuur in de binnenstad van Leeuwarden mij niet een thuisgevoel geeft. Al de historische gebouwen vertellen namelijk een verhaal dat niet past of hoort bij mijn identiteit. Toch, omdat ik hier ben komen wonen moet ik accepteren dat dit nu eenmaal de architectuur van Nederland is. Het vertelt de historie van de mensen die hiervan oudsher wonen. Ik ben hiernaartoe gekomen en zal mij aan moeten passen aan de Nederlandse cultuur. Dit is logisch, je kunt niet verwachten dat Nederland alles omgooit voor de mensen die van ergens anders vandaan komen. Ik accepteer en respecteer ieders cultuur. Wel ben ik van mening dat door toevoeging van nieuwe architectuur, zoals een placemaking die wijken met elkaar wil verbinden, een verandering kan geven aan een omgeving. Nieuwe architectuur kan zich aanpassen aan onze multiculturele samenleving en meer culturen vertegenwoordigen, waardoor mensen zich minder snel buitengesloten voelen.

In de stad Kopenhagen bevindt zich het park Superkilen. (Afbeelding 7) Dit is een placemaking, en werd ontworpen door architectenbureau Big en Landschapsarchitecten Superflex. Het park is een anderhalve kilometer lange, stedelijke ruimte die door een van de meest etnisch diverse en sociale buurt van Denemarken loopt. In deze openbare ruimte bevindt zich een verzameling van voorwerpen die afkomstig zijn uit de 60 verschillende nationaliteiten die rond het gebied wonen. (Herrmann & Schoof, 2021) Het park is een voorbeeld dat door nieuwe architectuur meer culturen kunnen worden vertegenwoordigd. Dat mensen van buitenaf niet uitgesloten hoeven te worden van de architectuur en van de omgeving.

Mensen met een ander identiteit dan die van Denemarken, kunnen zich hier wel vertegenwoordigd voelen. Ik heb het park bezocht tijdens de studiereis van vorige jaar. Elk object in het park wordt vergezeld van een kleine roestvrijstalen plaat die in de grond is ingelegd met een beschrijving van het object, wat het is en waar het vandaan komt. Variërend van sportartikelen uit Muscle Beach LA tot rioolputten uit Israël, palmbomen uit China en neonreclames uit Qatar en Rusland.

Dit allemaal maakt dat het park Superkilen een plek is die diversiteit ondersteunt en zo de verschillende identiteiten van Kopenhagen wil vertegenwoordigen. Het is een wereldtentoonstelling van meubels en gebruiksvoorwerpen van over de hele wereld, waaronder banken, lantaarnpalen, vuilnisbakken en planten. Dit zijn benodigdheden die elk hedendaags park zou moeten bevatten. (Herrmann & Schoof, 2021)

Superkilen is een eigentijdse, stedelijke versie van een universele tuin. Het park is verdeeld in drie zones. De groene zone is het verlangen naar meer groen in de stad. Hiervoor zijn er in het park en in de hele wijk een grote toename van vegetatie en planten aangelegd. De zwarte zone is om een betere en veiliger infrastructuur te creëren door de fietspaden te reorganiseren en nieuwe verbindingen te maken tussen de omliggende wijken. De rode zone, het Rode Plein, wil bevorderen dat de buurtbewoners elkaar ontmoeten doormiddel van fysieke activiteiten en spel. Hier kan men bijvoorbeeld gezamenlijk voetballen, basketballen, fietsen, ect.

Tijdens mijn bezoek aan het park heb ik ook een voorwerp gevonden dat Mexico vertegenwoordigt. Het was een typisch bankje die je in bijna elk Mexicaans park wel tegenkomt. Het maakte mij aan het lachen. Zoiets simpels, de herkenning van het bankje, had een groot effect op mij. Het zien van het bankje, het weten dat er iets was wat bij mij hoorde, bij mijn identiteit, maakte me blij en vrolijk.

Afbeelding 7

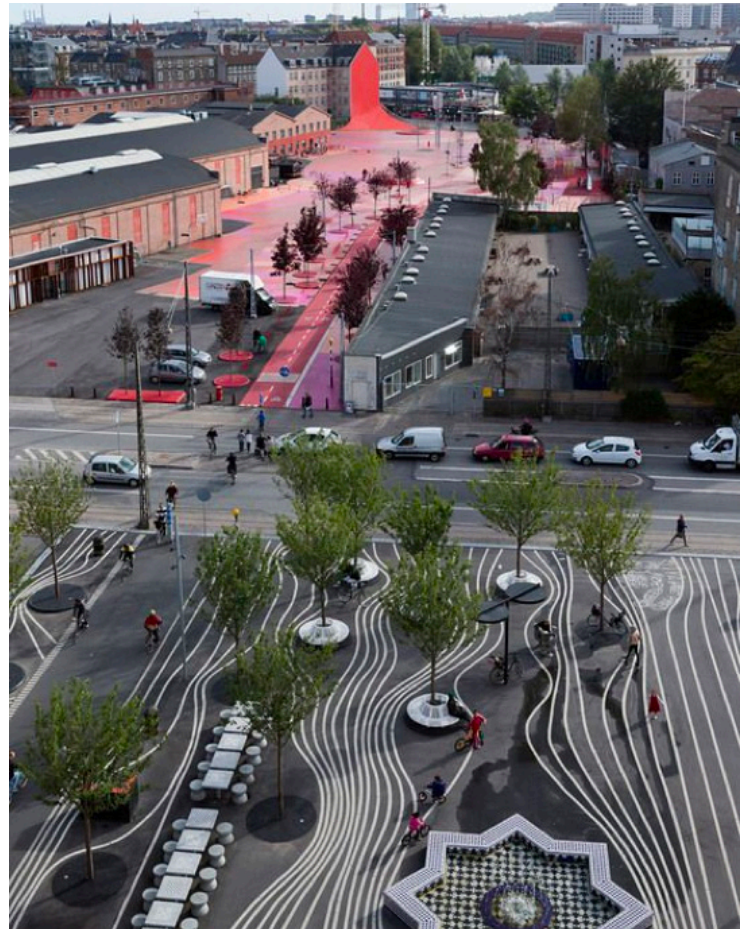
Mensen met een ander identiteit dan die van Denemarken, kunnen zich hier wel vertegenwoordigd voelen. Ik heb het park bezocht tijdens de studiereis van vorige jaar. Elk object in het park wordt vergezeld van een kleine roestvrijstalen plaat die in de grond is ingelegd met een beschrijving van het object, wat het is en waar het vandaan komt. Variërend van sportartikelen uit Muscle Beach LA tot rioolputten uit Israël, palm-bomen uit China en neonreclames uit Qatar en Rusland. Dit allemaal maakt dat het park Superkilen een plek is die diversiteit ondersteunt en zo de verschillende identiteiten van Kopenhagen wil vertegenwoordigen. Het is een wereldtentoonstelling van meubels en gebruiksvoorwerpen van over de hele wereld, waaronder banken, lantaarnpalen, vuilnisbakken en planten. Dit zijn benodigdheden die elk hedendaags park zou moeten bevatten. *(Herrmann & Schoof, 2021)*

Superkilen is een eigentijdse, stedelijke versie van een universele tuin. Het park is verdeeld in drie zones. De groene zone is het verlangen naar meer groen in de stad. Hiervoor zijn er in het park en in de hele wijk een grote toename van vegetatie en planten aangelegd.

De zwarte zone is om een betere en veiliger infrastructuur te creëren door de fietspaden te reorganiseren en nieuwe verbindingen te maken tussen de omliggende wijken. De rode zone, het Rode Plein, wil bevorderen dat de buurtbewoners elkaar ontmoeten doormiddel van fysieke activiteiten en spel. Hier kan men bijvoorbeeld gezamenlijk voetballen, basketballen, fietsen, ect.

Tijdens mijn bezoek aan het park heb ik ook een voorwerp gevonden dat Mexico vertegenwoordigt. Het was een typisch bankje die je in bijna elk Mexicaans park wel tegenkomt. Het maakte mij aan het lachen. Zoiets simpels, de herkenning van het bankje, had een groot effect op mij. Het zien van het bankje, het weten dat er iets was wat bij mij hoorde, bij mijn identiteit, maakte me blij en vrolijk.

Maar nu ik terugdenk aan mijn bezoek aan het park, besef ik dat het niet alleen kwam omdat ik iets van mijn nationaliteit had gevonden wat mij vrolijk maakte. Maar ook doordat er zoveel verschillende nationaliteiten bij elkaar kwamen in één park. Het park was groot en kleurrijk en er was voor iedereen wel wat te doen. Ik ben van mening dat deze twee aspecten goed te combineren zijn om een plek te creëren waar iedereen zich welkom kan voelen. Door verschillende identiteiten in de architectuur te mengen en ontmoetingsplekken te creëren ontstaat er een hele nieuwe dynamiek in de wijk.

De non-place

Een openbare ruimte zou toegankelijk moeten zijn voor iedereen. Je zou je welkom moeten voelen ondanks jouw status, religie, uiterlijk of afkomst. Maar mijn vraag blijft: waar vinden we ruimtes waar iedereen zich welkom voelt en waar al deze aspecten geen belangrijke rol spelen in de architectuur? (Armborst et al., 2017) In het eerste hoofdstuk heb ik het over placemaking gehad en hoe dit toegepast kan worden om buurten met elkaar te kunnen verbinden. Een goed voorbeeld waar placemaking is toegepast, is het park Superskilen in Kopenhagen, die de diversiteit van de wijk vertegenwoordigt. Helaas is dit niet altijd de oplossing om zo architectuur in te zetten om een plek te creëren waar iedereen zich welkom kan voelen. Plekken die identiteiten zo sterk vertegenwoordigen kunnen anderen namelijk ook juist het gevoel van uitsluiten geven. Want, wat nu als jouw nationaliteit niet te vinden is op deze plek?

Dan voelt het net alsof jij er niet toe doet. En dit is juist wat we willen vermijden. Daarom ben ik verder gaan onderzoeken naar architectuur die hier juist volledig los van staat. Een plek zonder een identiteit, een plek waar iedereen zich gelijk kan voelen en wat ook voor iedereen gelijk is. Bij het antwoord op deze vraag kwam ik uit bij de non-places. Dit zijn ruimtes zonder een identiteit. Zou dit dan de oplossing zijn voor het creëren van plekken die de inclusie in onze samenleving bevorderen?

2.1 Uitsluiting door de architectuur.

Tijdens het lezen van het boek van antropoloog Marc Auge: “Non-places, An introduction to supermodernity” (2008), heb ik meer geleerd over wat een non-place precies is en waar het vandaan komt. De non-place is ontstaan uit een fenomeen van de supermoderniteit, een tijd die veel veranderingen met zich meebracht in onze samenleving. Wij worden nu constant beïnvloed door aanhoudende communicatie, beelden en ruimte. De grote steden worden in de eerste plaats bepaald door hun vermogen om mensen, producten, afbeeldingen en berichten te importeren en exporteren. Ruimtelijk kan hun belang worden afgemeten aan de kwaliteit en schaal van het snelweg- en spoorwegnetwerk dat hen verbindt met een luchthaven. In de meeste woningen, huizen of appartementen staat de televisie en computer centraal opgesteld in de woongelegenheden. Daarnaast heeft iedereen tegenwoordig een eigen telefoon waarmee men voortdurend kan bellen met mensen in de verste uithoeken van de wereld. Je kunt zelfs met je mobiele telefoon foto's of filmpjes doorsturen omdat er in elke telefoon een camera zit. Je kunt zelfs met behulp van je mobiel overal waar je maar bent Netflix kijken.

Wij kunnen tegenwoordig niet meer leven in een wereld die volledig onafhankelijk is van zijn directe fysieke omgeving. Deze levensstijl komt overeen met de non-place. Ruimtes van circulatie, consumptie en communicatie. (Auge, 2008)

Auge legt in zijn boek uit hoe de non-places zijn ontstaan uit de supermoderniteit. Het heeft namelijk veel te maken met de globalisering. Globalisering is een proces dat aan het einde van de 20e eeuw en aan het begin van de 21ste eeuw erg is gegroeid. Over de hele wereld werden economische, technologieën en sociale ontwikkelingen met elkaar gedeeld. Hierdoor zijn grote internationale bedrijven geboren, met een enorm netwerk aan landen waar zij inkopen, verwerken, produceren en verkopen.

Bedrijven zoals de IKEA, Starbucks, Mars, Coca-Cola zijn hier een voorbeeld van. *(Afbelding 9)* Hiervoor ging het allemaal heel anders, kijk maar naar de Gouden Eeuw van Nederland. Destijds stuurden de handelaren schepen de wereld rond voor producten om deze bij terugkeer in Europa te verkopen. Auge *(2008)* beschrijft dat het gevoel van “hier” en “elders” erg veranderd is. Vroeger werd het “hier en “elders” gedefinieerd naar groepen die andere sociale achtergronden hadden, die uit andere landen kwamen. Het was makkelijker te onderscheiden wie bij jou hoorde en wie ergens anders vandaan kwam. Wat “hier” was, was vertrouwd het “elders” was vreemd en anders. *(Auge, 2008)*

De uitbreiding van ons wereldwijde netwerk is een aanzet geweest op het laatkapitalisme. Het kapitalisme is een economisch systeem dat gebaseerd is op investeren van geld in de verwachting winst te maken. De productmiddelen zijn meestal in privé-eigendommen van particuliere ondernemers die daarbij veelal gebruik maken van loonarbeid om meerwaarde te creëren. In het kapitalisme is veel concurrentie, wat maakt dat ondernemers er belang bij hebben om de efficiëntie van hun onderneming te vergroten. Hierdoor hebben bedrijven voordelige aanbiedingen, langere openingstijden en kunnen wij goeie service van ze verwachten. Zelf een online webshop moet er zijn. Het gevolg hiervan is dat wij een consumptiemaatschappij zijn geworden. Als consument verwachten we dat alles goedkoop kan en dat een bedrijf altijd beschikbaar moet zijn. Wij worden constant blootgesteld aan de consumptie door reclames op onze tv's en de sociale media. Wat nu ook erg populair is, zijn de vloggers die reclames maken voor hun kijkers. *(Crary, 2014)*

De obsessie die we hebben gecreëerd met consumeren biedt multinationals ook een platform om herkenbaar en vertrouwd te worden bij ons als consumenten. Wij leven nu in een wereld waarin wij en onze kinderen opgroeien met iPad en mobiele telefoons. De massamedia heeft er ook voor gezorgd dat wij het “hier” en “elders” niet meer kunnen onderscheiden. Sociale media zorgt ervoor dat mensen, buiten de fysieke grenzen van de wereld, verbonden zijn met elkaar. Tegenwoordig kunnen we via Facebook, Instagram of Whatsapp altijd in contact staan met iedereen, waar ook op de wereld.

Dit maakt dat er ook veel nieuwe kansen en mogelijkheden ontstaan. Zo heb ik nu bijna dagelijks contact met mijn familie in Mexico en met vrienden in Barcelona, gewoon via mijn mobiele telefoon. Dit kon een 10-tal jaren geleden nog niet zo eenvoudig als nu.

Omdat het internet eindeloos is en geen grenzen kent, is er voor iedereen wel iets te vinden wat hun aanspreekt. Sociale media is een product waarbij wij constant met elkaar in verbinding staan. Zelfs nu tijdens het schrijven, krijg ik meldingen binnen van verschillende sociaal media platformen zoals, Instagram, Snapchat en Tiktok. Instagram gaf mij net een melding dat een vriendin van mij iets gepost heeft. Door deze melding wil ik eigenlijk gelijk kijken wat zij heeft gepost. Wat mogelijk weer leidt dat ik blijf hangen op mijn sociaal media. Maar ik wil helemaal niet kijken, ik ben nu bezig en wil niet afgeleid worden. Daarom zet ik mijn mobiel op “niet storen” waardoor ik even geen meldingen binnenkrijg. Maar wat nou als het iets belangrijks is? En wat nou mis ik straks iets interessants? Of straks moet iemand mij beslist spreken en ik mis het?

De angst van FOMO is door het internet, de marketing en commercie erg gestegen in de afgelopen jaren. Vooral onze generatie heeft er nu erg veel last van. FOMO is een afkorting die staat voor Fear of Missing Out. Het staat voor een sociale angst om niet deel uit te maken van een plezierige situatie door ergens niet bij aanwezig te zijn. Fear of missing out wordt dus ook wel gekoppeld met ons obsessief gedrag met ons internet gebruik en consumptie. Onze aandacht, tijd en onze gedachtes worden meegenomen in het internet gebruik en komen hierdoor ook verstrikt in de verwarring wat “hier” en “elders” is. (McGinnis, 2020)

3.2 Wat is een non-place en hoe herken je ze?

Marc Auge (2008) introduceerde de term non-place. Hij beschrijft wat er in de loop van de jaren is veranderd tussen ons relatie tot onze omgeving, tussen de mensen onder elkaar en onze identiteit, doordat het laatkapitalisme veel invloed op ons heeft gehad. brek aan geschiedenis, cultuur en identiteit.

Non-places omvatten het idee dat vrijheid en identiteit nu afhangt van de netwerken en structuren die gemakkelijk ons bezig houden. Vaak worden de gebouwen beschouwd als een puur functionele architectuur waarin weinig aandacht wordt besteed aan een succesvol ontwerp. Succesvolle architectuur vereist immers een evenwicht tussen zowel de functie en het programma van gebouw als een positief resultaat van de herinneringen en ervaringen van de bewoner. De non-place is ontstaan uit de supermoderniteit. En de supermoderniteit verwijst naar een vorm van de postmodernistische gebouwen, waarin kapitalisme doeleinde een belangrijke rol speelde. (Auge, 2008)

Postmodernisme is een architectuurstroming waarin bouwstijlen en materialen met elkaar worden gecombineerd. Deze stroming is ontstaan in de jaren zestig van de twintigste eeuw. Het ontstond als een tegenwerking op het modernisme, de internationale stijl en het functionalisme die als te zakelijk, gelijkvormig en fantasieloos gezien werd.

Het postmodernisme beleefde haar hoogtepunt in de jaren tachtig. Postmoderne architectuur kenmerkt zich dan ook door vrije vormen, fantasievolle detailleringen en verwijzingen naar het verleden. Doordat deze architecten hun fantasie de vrije loop laten kan deze stroming soms verwarrend zijn of tegenstrijdig overkomen omdat de ontwerpers nieuwe kennis met het verleden aan het combineren zijn. Een van de meest invloedrijke architecten van de 20e eeuw was Robert Charles Venturi. Zijn werk was zeer belangrijk voor de ontwikkeling van het postmodernisme in de Verenigde Staten. Zijn bekendste uitspraak is waarschijnlijk “Less is a Bore”, wat een parodie is op de uitspraak van modernistische architect Ludwig Mies van der Rohe met “Less is More”. (Venturi, et al., 1977)

Een van zijn bekendste en misschien wel een van zijn belangrijkste ontwerp is het Vanna Venturi House. *(Frearson & Frearson, 2022)* Zijn moeder Vanna wilde graag het ouderlijk huis verlaten ten gunste van een meer bescheiden woning, dus vroeg ze haar zoon om een ontwerp te maken.

Door elementen, die traditioneel geassocieerd worden met huizen, opnieuw te introduceren: van een puntdak tot een ingang met een geweldige omlijsting, maar door ze te ontdoen van hun oorspronkelijke functies, legde hij de basis voor de hele postmoderne beweging. Het huis werd voltooid in 1964, meer dan tien jaar voordat het postmodernisme in volle gang kwam. Het ontwerp is misschien het best bekend om zijn gevel, een monumentale gevel met een extra grote schoorsteen in het midden en een assortiment met niet overeenkomende ramen. *(Frearson & Frearson, 2022)*

Dit soort architectuur had vooral waarde aan het opvallen en om indruk te maken. Zo herken je al vrij snel de non-places die ontstaan zijn, door deze stroming. Dit zijn gebouwen zoals vliegvelden, hotels, winkels en supermarkten. Deze gebouwen voelen voor veel mensen vertrouwd aan, comfortabel en welkom.

Welkom omdat deze ruimtes niet gebonden zijn aan een locatie, cultuur of geschiedenis van de omgeving waar ze staan. Ze zijn overal in de wereld herkenbaar voor de mens. Het is voor iedereen hetzelfde, waardoor het ook voor iedereen als thuis kan voelen. *(Auge, 2008)* Wanneer je op vakantie gaat en je bent in een vreemd land dan zullen de Non-places hetgeen zijn dat je het meest gaat herkennen uit je dagelijkse leven. De bedrijven die over de hele wereld zijn zoals de McDonald's of de winkelketen Zara, zijn plekken die we kennen uit ons dagelijks leven, waardoor dezen het meest vertrouwd voelen.

Ikzelf heb deze ervaring ook gehad tijdens mijn vakantie afgelopen zomer in Singapore. Na twee dagen in deze prachtige, internationale stad te hebben rondgezworven merkte ik dat ik iets miste. Ik had tot dat moment alleen maar typische traditionele gerechten gegeten. Zeker was het lekker eten, maar wel vreemd voor mij. Ik had ineens ontzettende behoefte aan iets westers en vertrouwds. Gelukkig, na een ontbijtje en een kop koffie bij de Starbucks, kon ik er weer tegen aan. Eigenlijk heel simpel maar het voelde gelijk heel vertrouwd aan. De plek, het eten en de plaats gaf mij een klein beetje gevoel van thuis, ook al was ik in een ander land en stad. De “hier” en “elders” werd mij bij deze ervaring gelijk duidelijk wat het met je doet, in relatie tot de plek. (Auge, 2008)

Een gevolg van een non-place is dat authentieke identiteit verdwijnt. Grote wereldbedrijven gebruiken een afkomst voor reclame en om winst te maken. (Auge, 2008) Een voorbeeld hiervan is de opkomende food keten Taco Mundo. Op de website van Taco Mundo staat: “Lekker Mexicaans bij jou thuis!” Ik heb, toen Taco Mundo net in Leeuwarden kwam, een keer iets besteld. Ik was enthousiast, “eindelijk een goed Mexicaans restaurant in de buurt!”.

Echter na het ontvangen van de bestelling was ik diep teleurgesteld. Het was helemaal niet het gerecht dat ik voor ogen had. Het “echt Mexicaans” was niets anders dan een tortilla met veel kaas en wat gekruid vlees. Het smaakte niet eens zo goed. Maar dat kan ook gekomen zijn doordat mijn teleurstelling zo groot was. Ik had gehoopt op een stukje herkenning, naar de herinneringen van een fijne tijd in Mexico. Naar een echte handgemaakte warme tortilla van mais, het vlees dat aan een spit wordt voorbereid die alleen al door de geur je laat watertanden.

Bovendien miste ik de sfeer die je voelt als je bij een echt Mexicaans restaurantje taco's gaat eten. De luide, lachende mensen en Latin muziek op de achtergrond. In plaats daarvan zat ik in een auto met mijn zusjes. Gelukkig konden we er wel om lachen, het was gewoon niet waar we op hadden gehoopt. En als ik dan nu denk dat ze op hun website schrijven dat zij verrassend en betrouwbaar zijn dan moet ik toch even grinniken. Verrassend was het zeker, maar dan wel negatief bedoeld. En betrouwbaar? Op de tortilla na was er niets Mexicaans aan het eten. Het versterkt alleen maar het stereotyperende plaatje van Mexico en het eten.

De authenticiteit en eerlijkheid gaat verloren door de marketing. Als mensen tegen mij zeggen dat ze hun bestellingen bij Taco Mundo wel lekker vinden, raak ik zelf een beetje geïrriteerd en beledigd. Hoe kun jij zoiets nou echt Mexicaans noemen? Waarschijnlijk omdat ze niet anders weten en ze het niet kunnen vergelijken met het echte, échte Mexicaanse eten. En natuurlijk snap ik dat wel. Maar hetgeen waar zij mij mee associëren, is maar een marketing truc en niet oprecht.

De non-place is volgens Auge, een tegenstelling tot een antropologische plek. Deze plekken zijn namelijk rationeel, hebben een historie waardoor ze een identiteit hebben gecreëerd door de jaren heen. Deze plekken geven de mensen de ruimte om elkaar te ontmoeten of om activiteiten te delen. Volgens Auge heeft de non-place dit niet. De non-place is een plek met een specifieke functie die voor jou al bepaald is. In deze plek zul je niet snel een relatie aan gaan met andere mensen. Zo zijn vliegvelden en hotels geen plekken waar we elkaar ontmoeten, maar een plek met een duidelijke functie. Een non-place zegt niks over jou als mens, alleen wat je bent en wat voor rol je op dat moment hebt. Wanneer je in een supermarkt bent, ben je een consument net als wanneer je in de H&M rondloopt.

Maar wat nou als ik in de H&M loop maar eigenlijk helemaal niks wil kopen? Ben ik dan nog wel welkom in die ruimte of ben ik gewoon een doelloos iemand die daar rondloopt zonder een functie. Hoor ik er dan wel bij? Of verstoor ik hier de functie wat eigenlijk de ruimte voor mij heeft bepaald als consument?

Nu ik de non-place heb bestudeerd, kom ik tot verschillende conclusies die mij anders laten kijken naar hoe deze plekken in elkaar zitten. Zoals ik eerder heb benoemd voel ik mijn niet volledig thuis in onze steden. Door mijn uiterlijk en cultuur voel ik me soms een vreemde in mijn eigen vertrouwde omgeving. De non-places zouden de ruimtes zijn waar dat gevoel er juist niet is. De non-places zijn zo voor iedereen herkenbaar, zonder verbonden te zijn aan een bijzondere historie of een specifieke cultuur, waardoor iedereen hier anoniem kan zijn. Het is een plek waar iedereen zich welkom kan voelen ongeacht je afkomst. Het is voor niemand een echte 'thuis' waardoor dit juist als iets vertrouwds aanvoelt. Deze paradox van deze ruimtes zorgt ervoor dat het aangenaam voelt en dat mensen hierdoor aangetrokken voelen om ze te bezoeken. Iedereen is een vreemde in de ruimte.

Een thuis is iets eigens, door iedereen wordt dit anders gezien en een situation-like-home moet 'anderen' uitsluiten, zodat de insiders zich veilig, sociaal ingebed en omringd voelen door hen die hen vertrouwd zijn (Besters et al., 2019). De Non-places sluiten geen mensen uit, deze plekken zijn voor iedereen hetzelfde, waardoor dit als een thuis kan voelen ondanks je verschillen in je normatieve ideeën. Maar zitten toch bepaalde aspecten aan een Non-Place dat dit niet het antwoord is waar ik naar op zoek ben. We kunnen in een non-place zijn wanneer we een functie aan de plek geven. In een non-place ben je maar een consument die iets koopt of een reiziger die op vakantie gaat.

Het welkom zijn in de ruimte wordt hierdoor beperkt, dit is een nieuw inzicht waar ik eerst niet zo over heb nagedacht. Het feit dat we in een non-place eigenlijk alleen met onszelf bezig zijn maakt het dat dit niet ruimtes zijn waar wij de inclusie tegen kunnen komen. Ik ben juist op zoek naar antwoorden en ruimtes die de inclusie tussen de mensen in de ruimte kan stimuleren, waardoor de mensen die multicultureel zijn zich sneller thuis kunnen voelen in de samenleving.

Het bevorderen van de inclusiviteit

Als we naar de architectuur kijken van de non-places heeft de invloed van de multinationale bedrijven hierop een grote rol. De multinationals willen hun gebouwen zo hebben dat ze hun internationale karakter en vermogen als bedrijf kunnen laten zien aan de wereld. Het zijn gebouwen die moeten opvallen en imponeren. Hierdoor hebben we een bepaald beeld gekregen waar zo'n gebouw aan zou moeten voldoen. Echter kan dit wel een van de problemen zijn waarom de mensen hier geen relatie aangaan tussen elkaar. De gebouwen zijn zo ontworpen dat ze alleen bedoeld zijn voor hun functie, niet voor spontane interactie tussen de mensen. De non-place toont wel aan dat architectuur bestaat die het mogelijk maakt om iedereen gelijk te laten voelen en de aspecten van historie en cultuur los kunnen laten. Maar het is niet het antwoord op mijn vraag hoe we de inclusie kunnen bevorderen. De economische redenen en de functionele toepassingen van een non-place maakt dat wij geen connecties kunnen maken met de ruimte, met elkaar en met onszelf.

4.1 Relatie tussen de ruimte en de mensen

Het is een koude en bewolkte dag maar gelukkig regent het niet en kan ik rustig door de ruimte lopen. Onopvallend wandel ik door het park en langzaam vergeet ik dat ik mij in het midden van een drukke stad van Zwitserland bevind. Ik volg de verschillende wandelroutes die mij leiden naar allerlei trappen. De grootte van de ruimtes en de uitnodigende zitplaatsen die ik tegen kom geven mij het gevoel van vrijheid en dat ik alle kanten op kan. Tijdens mijn wandeling kom ik verschillende klasgenoten tegen, we lachen naar elkaar en begroeten elkaar. We staan soms even stil, midden in de ruimte om met elkaar onze ervaringen te delen. Als ik bij de een van de trappen kom, om helemaal boven in het gebouw te kunnen komen, moet ik even stil staan. Het is een smalle trap en ik moet wachten op mijn buurt. Maar eenmaal boven kan ik genieten van het uitzicht. Ineens realiseer ik mij weer dat ik midden in Zurich ben. Het gebouw, waarin het gehele park is aangelegd en waar ik nu opsta heeft verschillende verdiepingen. Ik kan vanaf deze hoogte het hele park overzien.

Ik zie dat het is opgebouwd uit verschillende materialen en het bevat een groot aantal looproutes met verschillende zitplaatsen, balkons en terrassen. Ik herken een aantal klasgenoten die verspreid rondlopen. Op de begane grond zie ik een jongen skateboarden en bij de fontein zit een oudere man. Hij ziet mij ook, hij zwaait, ik lach verlegen en zwaai terug naar hem. Ik voel mij welkom en verbonden met de mensen om mij heen. Gek eigenlijk want ik ben in een totaal andere omgeving dan thuis, niks aan deze ruimte is bekend voor mij. Toch heeft dit park iets waardoor ik mij helemaal op mijn plek voel.

Het MFO-park "Park House" is ontworpen door het Bazelse architectenbureau Buckhardt & Partners. Het MFO-Park is nu een levendig parklandschap maar het ontwerp van het park is ontstaan uit de restanten van een oud fabrieksgebouw in Zurich, Zwitserland. Je kunt het metalen skelet van het gebouw en de omvang van de fabriek nog goed zien. Nadat de industrie was vertrokken stond het lang leeg en lag het terrein er verlaten bij.

Het gebouw werd langzaam een bouwafval en de omgeving zag er vervuild en triest uit. Maar in 2001 is men begonnen met de werkzaamheden voor het park. En in de zomer van 2002 werd het al geopend aan het publiek. Beetje bij beetje is het park uitgebreid en nu is het getransformeerd in een groen paradijs vol natuur en innovatie. *(Leete, 2022)*

Het oude fabrieksgebouw is zo veranderd dat zijn oorspronkelijke functie bijna niet meer terug te zien is. Dit maakt dat jij je eigen interpretatie kunt geven en zelf kunt bedenken wat of hoe het zou kunnen zijn. Misschien is dit ook wel de reden waarom ik het gevoel had, dat ik in een vertrouwde plek liep. En mij niet een vreemde voelde in de ruimte. De beplanting die aan de wanden van het gebouw groeiden deed mij denken aan de klimop die tegen het huis van mijn moeder groeit. En de metalen constructie van het gebouw deed mij weer denken aan de kas, waarin vroeger mijn vader werkte.

Dit waren herkenningen, herinneringen die bij mij naar boven kwamen tijdens het bezoek aan het park. Ik ben van mening dat dit een grote rol heeft gespeeld waarom ik het een fijne plek vond om in rond te lopen, mij thuis voelde terwijl ik wel in een onbekende stad was. Daarnaast heeft het gebouw veel verschillende looproutes en is er genoeg plek om interactie met anderen te kunnen hebben. Het groene atrium is in principe vrij te gebruiken. Het grote terrein is geschikt voor individuele activiteiten, sport en spel, eigenlijk net als elk ander park.

Wat ik ook erg fascinerend vond aan dit park is de opvallende seizoen veranderingen. Tijdens de wintermaanden wordt het skelet van de constructie weer veel meer zichtbaar, om vervolgens in de lente en zomer opnieuw te worden bedekt met allerlei groene klimop en andere beplanting. Ik was er zelf op een koude herfst dag, het skelet was al vrij goed zichtbaar en er was niet heel veel groen meer te zien. Desondanks heeft dit geen negatieve invloed gehad op mijn ervaring in het park. Doordat het park door de begroeiing van het groen elk jaar en elk seizoen van uiterlijk verandert, is je ervaring nooit hetzelfde.

De mensen uit Zurich kunnen hiernaartoe om te genieten van de natuur midden in de drukte van de stad. Het is een plek die ontworpen is voor jong en oud. Het is een plek die zo vervreemd is dat de geschiedenis, de plaats en de identiteit er niet meer toe doet, je kunt er je eigen verhaal invullen hoe jij het park beleeft. Het is een plek die open en toegankelijkheid is voor iedereen, wat je afkomst of nationaliteit ook is. En je kunt met je eigen fantasie je verhaal en beleving maken. Hierdoor geeft het park je het gevoel dat je met open armen verwelkomd wordt.

Conclusie

Een ruimte die voor iedereen gelijk aanvoelt en waar iedereen zich in welkom kan voelen is moeilijk vast te stellen. Er is niet één antwoord of oplossing die toegepast kan worden in de architectuur om aan ieders wensen te voldoen. Niemand kan zich thuis voelen bij iedereen. Thuis is iets eigens en een exclusief begrip. Ik ben op verschillende conclusies gekomen die ingrediënten kunnen zijn om ruimtes te ontwerpen waar je er sneller in thuis kan voelen.

Wat een belangrijke rol speelt bij de mens om je ergens welkom en thuis te voelen zijn de normen en waarden die je hebt mee gekregen tijdens je opvoeding. Persoonlijke normatieve ideeën over thuis, laten de mensen herinneren wie ze zijn en waar ze thuishoren. Wat de één normaal vindt, hoeft de ander dat juist niet te vinden. Ondanks deze verschillen moeten openbare ruimtes toegankelijk blijven voor iedereen, iedereen zou zich welkom moeten voelen. De non-place heeft de vraag voor mij beantwoord dat er wel architectuur bestaat waar iedereen zich welkom kan voelen, ondanks je cultuur of identiteit. Maar het is echter niet het antwoord waar de inclusie kan ontstaan tussen de bezoekers.

Ik geloof dat je deze twee punten met elkaar kan combineren en ruimte kan creëren waar mensen zich niet alleen welkom kunnen voelen maar waar ook inclusie kan ontstaan. Om je ergens thuis te voelen moet een ruimte identiteit-sloos zijn en vreemd zijn voor iedereen, zodat iedereen een vreemde kan zijn. Om verschillende culturen te bestuderen die in Nederland zijn kunnen we elementen die uit hun cultuur of identiteit meenemen in de ontwerpen. Door vormen of materiaal na te bootsen kunnen de bezoekers zelf invullen wat de plek voor ze betekent, en het liefst wil ik herinneringen hiermee oproepen, zoals dit bij mij gebeurde in Zurich bij de MFO-park. Deze ruimte was zo vervreemd dat de materialen en de elementen in het park iets met mij deden. Daarnaast is het ook belangrijk dat er in openbare ruimtes verschillende looproutes bestaan, om zelf de plaats te kunnen ontdekken en om vrij te zijn in wat jij wil. Ook geloof ik dat door verschillende ontmoetingsplaatsen, individuele activiteiten, sport en spel een belangrijke rol spelen om in openbare ruimtes nieuwe connecties te laten ontstaan. Dit maakt het ook dat het voor jong en oud aantrekkelijk blijft om deze plek te bezoeken.

Door het schrijven van mijn scriptie ben ik er achter gekomen hoe belangrijk ik het vind om in een stad te wonen waar de inclusiviteit van culturen en het welkom voelen in openbare ruimtes van belang is. Ik hoop dat in de toekomst meer aandacht wordt gegeven aan onze multiculturele samenleving en hoe we met architectuur inclusieve steden kunnen ontwerpen waar iedereen zich welkom kan voelen.

Literatuurlijst

Broeken

Angélil, M., Malterre-Barthes, C., Schubert, J., Schütz, E., & Streich, L. (2020). *Migrant Marseille: Architectures of Social Segregation and Urban Inclusivity*.

Armborst, T., D'Oca, D., Theodore, G., & Gold, R. (2017a). *The Arsenal of Exclusion & Inclusion*. Actar/birkhauser.

Auge, M. (2008). *Non-Places: An Introduction to Supermodernity*. Verso.

Besters, M., & Marrades Semprere, R., & Kahne, J. (2019) *Our City ? : Countering Exclusion in Public Space*. Stipo

Cairo, A. (2021). *Holding Space: A Storytelling Approach to Trampling Diversity and Inclusion*.

Collin, P. (2019). *Our City? : Countering Exclusion in Public Space*. Stipo

Crary, J. (2013). *24/7: Late Capitalism and the Ends of Sleep*. Verso Books.

Freud, S. (2012). *The Basic Writings of Sigmund Freud*. Modern Library.

Freud, S. (2003). *The Uncanny*. Penguin UK.

Herrmann, E., & Schoof, J. (2021a). KØBENHAVN. Urban Architecture and Public Spaces. Detail Special.

London, F. (2020). Healthy Placemaking: Wellbeing Through Urban Design. Riba Publishing.

Mehaffy, M.W (2019). Our City? : Countering Exclusion in Public Space. Stipo

McGinnis, P. J. (2020). Fear of Missing Out: Practical Decision-Making in a World of Overwhelming Choice. Sourcebooks, Inc.

Smith, C. R. (1977). Supermannerism: New Attitudes in Post-modern Architecture. New York : Dutton.

Stein, J. L. (2012). The Globalization of Markets: Capital Flows, Exchange Rates and Trade Regimes. Physica.

Venturi, R., Stierli, M., & Brownlee, D. B. (1977). Complexity and Contradiction in Architecture. The Museum of Modern Art.

Wekke, F. (2019). Our City? : Countering Exclusion in Public Space. Stipo

Websites

Placemaking Europe. (z.d.). About. Placemaking Europe. Geraadpleegd op 17 April 2023, van <https://placemaking-europe.eu/about/>
Barcelonapagina, by biowebdesign. (z.d.). Parc de la ciutadella Barcelona. Geraadpleegd op 17 April 2023, van <https://barcelonapagina.nl/parcdelaciutadella.html>

Blijboom, N. (8 mei 2018). Sociale media en het probleem van laatkapitalisme. Red Pers. Geraadpleegd op 1 April 2023, van <https://www.redpers.nl/2018/05/08/sociale-media-en-het-probleem-van-laatkapitalisme/>

DPG Media Privacy Gate. (z.d.). Superrijken willen geen 'gewoon volk' op stranden van Malibu. De Morgen. Geraadpleegd op 1 April 2023, van <https://www.demorgen.be/nieuws/superrijken-willen-geen-gewoon-volk-op-stranden-van-malibu~b29b-6c62/?referrer=%20%20%20https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

Frearson, A., & Frearson, A. (2022, 4 februari). Postmodern architecture: Vanna Venturi House, Philadelphia by Robert Venturi. Dezeen. Geraadpleegd op 1 April 2023, van <https://www.dezeen.com/2015/08/12/postmodernism-architecture-vanna-venturi-house-philadelphia-robert-venturi-denise-scott-brown/>

Leete, R. I. (16 April 2022). Paul Clemence Captures Burckhardt & Partners' Zürich's MFO Park in Bloom. ArchDaily. Geraadpleegd op 1 April 2022, van <https://www.archdaily.com/980008/paul-clemence-captures-burckhardt-and-partners-zurichs-mfo-park-in-bloom>

Salhany, A. (2022, 11 februari). "Racial imposter syndrome": als het voelt alsof je afkomst niet van jou is. vice.com. Geraadpleegd op 1 april 2023, van <https://www.vice.com/nl/article/93bn7e/racial-imposter-syndrome-biculturee>

See & Do. (z.d.). Pasion made possible. Geraadpleegd op 1 April 2023, van <https://www.visitsingapore.com/see-do-singapore/>

Afbeeldingen

barcelonatips.nl. (2023, 18 januari). Park Güell in Barcelona bezoeken (Tickets, Info en Openingstijden). Barcelonatips. - Afbeelding 4

<https://www.barcelonatips.nl/bezienswaardigheden/park-guell/>

DPG Media Privacy Gate. (z.d.). - Afbeelding 6

<https://www.demorgen.be/nieuws/superrijken-willen-geen-ge-woon-volk-op-stranden-van-malibu~b29b6c62 referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

DPG Media Privacy Gate. (z.d.-b). – Afbeelding 5

<https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/trump-wil-dat-mexicaanse-muur-zichzelf-terugverdient-met-zonnepanelen~b63da7dc/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

Frearson, A., & Frearson, A. (2022, 4 februari). Postmodern architecture: Vanna Venturi House, Philadelphia by Robert Venturi. Dezeen. – Afbeelding 11

<https://www.dezeen.com/2015/08/12/postmodernism-architecture-vanna-venturi-house-philadelphia-robert-venturi-denise-scott-brown/>

Hempstead, N. (2022, 19 januari). Things to do in Born Barcelona - Passporter Blog. Passporter Blog. - Afbeelding 2

<https://passporterapp.com/en/blog/spain/things-to-do-in-born-barcelona/>

Leete, R. I. (2023, 16 maart). Paul Clemence Captures Burckhardt & Partners' Zürich's MFO Park in Bloom. ArchDaily. – Afbeelding 12

<https://www.archdaily.com/980008/paul-clemence-captures-burckhardt-and-partners-zurichs-mfo-park-in-bloom>

Nieuw bij Starbucks. (z.d.). – Afbeelding 9

<https://www.starbucks.nl/nl>

R. (z.d.). People Having Picnic And Relaxing On Summer Day In Parc de la Ciutadella Or Citadel Park In Barcelona. Dreamstime.com. Afbeelding 1

<https://www.dreamstime.com/barcelona-spain-june-people-having-picnic-relaxing-summer-day-parc-de-la-ciutadella-citadel-park-image216623730>

Sánchez, D. (2021, 29 april). Superkilen / Topotek 1 + BIG Architects + Superflex. ArchDaily. - Afbeelding 7&8

<https://www.archdaily.com/286223/superkilen-topotek-1-big-architects-superflex>

Spur, B. (2022, 26 mei). 64% Of Global Marketers Express Confidence In Social Media. Brand Spur. – Afbeelding 10

<https://brandspurng.com/2022/05/26/64-of-global-marketers-express-confidence-in-social-media/>

